

Remiss Vansbro kommun – Lite mer lika. Översyn av kostnadsutjämningen för kommuner och landsting (SOU:2018:74)

Sammanfattning

Det nuvarande utjämningsystemet har som uppgift att utjämna strukturellt betingande olikheter mellan Sveriges kommuner och landsting. Syftet med systemet har varit att skapa likvärdiga ekonomiska förutsättningar att tillhandahålla service till invånare oberoende av opåverkbara faktorer i hela riket.

Det nya betänkandet med ny fördelningsmodell med större fokus på glesbygdskommuner i beräkningsvariablerna, innebär att Vansbro kommun erhåller ytterligare 1 421 kr/invånare (9,7 Mkr) i ökade intäkter utifrån nuvarande modells nivå.

Vansbro kommun anser att betänkandet ger en mer rättvis kostnadsfördelning jämfört med nuvarande fördelningsmodell, där den mindre glesbygdskommunens utmaningar; såsom avstånd mellan invånare, fluktuerande invånarandelar, socioekonomi och ohälsotal beaktas. Kommunen ställer sig även positiv till att betänkandet beaktar att ytterligare medel omfördelas mellan kommunerna i förslaget (1,0 Mdkr), vilket innebär ökad likvärdighet mellan rikets kommuner och landsting. Däremot måste det påpekas att det nya förslaget på intet sätt, löser kommunsektorns långsiktiga finansieringsproblem. Staten måste ta ett större ansvar och vara med och delfinansiera ett framtida system för att kommunsektorn ska kunna anamma utmaningarna. Vansbro kommun är en vinnare i betänkandets förslag, men det är på bekostnad av den totala kommunsektorn.

Bakgrund

Det nuvarande utjämningsystemet gällande strukturella kostnader syftar till att skapa likvärdiga ekonomiska förutsättningar att tillhandahålla service till invånare oberoende av opåverkbara strukturella faktorer. Systemet utjämnar inte för kommuners ambitioner, avgifter eller effektivitet, utan baseras enbart på de strukturella faktorerna som är unika för den specifika kommunen. Den nuvarande modellen är solidarisk i kommunsektorn, där kommuner med goda förutsättningar betalar en avgift till kommuner med sämre

förutsättningar. Avgifterna är lika stora som bidragen, vilket innebär att staten inte är medfinansier till utjämningsystemet.

I den nuvarande kostnadsutjämningsmodellen erhåller Vansbro kommun ett bidrag på 2 927 kr/invånare som kompensation för sin ogynnsamma opåverkbara struktur. Kommunen är framförallt bidragstagare för sin stora andel av invånare som befinner sig i en ålder som kan kräva insatser ifrån kommunens äldreomsorgsverksamhet samt sin bebyggelsestruktur som kännetecknas av gleshet, det vill säga låg tätortsgrad/långt avstånd mellan invånare. Däremot anses kommunen ha gynnsamma förhållanden när det gäller framförallt förskola och verksamheter inom ramen för individ och familjeomsorgen och har för dessa beräkningsvariabler varit en avgiftsbetalare till systemet.

Förslaget enligt betänkande (SOU 2018:74) är en utveckling av det befintliga utvecklingsystemet med ett tydligt fokus på glesbygd och kommuner med lägre invånarantal. De stora förändringarna är att glesbygdskommuner kompenseras för merkostnader för att det är svårt att uppnå stordriftsfördelar i den dagliga driften (administration/handläggning, räddningstjänst etc.). En annan positiv variabel i systemet är att en ny glesbygdsfaktor införs, och då inom förskolan och hemtjänsten, för att kompensera glesbygdens dilemma med långa avstånd. Betänkande innebär att 196 kommuner får ett förbättrat utfall på totalt 2,3 Mdkr och Vansbro kommun är en av dom. Totalt innebär betänkandet för Vansbro ytterligare nettobidrag på 1 421 kr/invånare eller 9,7 Mkr.

Kommentarer till några av delmodellerna i utjämningsystemet; nuvarande modell vs betänkandes modell utifrån Vansbro kommuns perspektiv¹:

Förskole- och fritidsmodellen (+215 kr/invånare)

Den ökade kompensation för kraftiga minskningar i antalet barn 1-5 år är positiv med tanke på svårigheten att snabbt kunna förändra förskolestrukturen som redan idag är liten. En annan positiv faktor är glesbygdskompensationen med tanke på kommunens struktur med många utspridda små byar.

Förskoleklass och grundskola (-38 kr/invånare)

Förslaget om ökad ersättning och kompensation av små skolor och skolskjuts är positiv för Vansbro. Övriga faktorer känns rimliga och kommuner som till exempel har en hög andel av elever med annat modersmål ska kompenseras för detta.

Gymnasieskola (+103 kr/invånare)

Positivt med kompensation för merkostnader för gleshet, samt att alla invånare 16-18 åringar samt elever oberoende ålder påverkar Vansbros förutsättningar i systemet.

¹ Obs i nedan redovisade siffror har inte faktor för lön/bebyggelsestruktur/befolkningsförändringar utfördelats per respektive område

Individ- och familjeomsorg (+521 kr/invånare)

Borttag av faktorerna Långvarigt ekonomiskt bistånd och Arbetslösa utan ersättning och tillägg med Ohälsotal och Barnfattigdom är bra förslag och ger en mer korrekt bild av behovet i en kommun som Vansbro. Nu gynnas kommunen i systemet eftersom tidigare satsningar på att få invånare i arbete, är/har varit negativt i utjämningsen.

Äldreomsorg (+146 kr/invånare)

Fokus på merkostnaden att bedriva hemtjänst och särskilda boenden i framförallt glesbygd är mycket positivt. För kommunen Vansbro exempelvis innebär det en kompensation för långa resvägar, men också en förståelse att kommunen inte kan bedriva särskilda boenden med samma stordriftsfördelar som i en tätbebyggd kommun med kortare avstånd och god tillgång på personal.

Övriga modeller lämnas okommenterade med tanke på dess ringa påverkan på Vansbro kommun framtida ekonomi.

Slutsats

Den nuvarande modellen bygger på en omfördelningsvolym som vuxit i takt med genomsnittskostnaden i riket, vilket kan ha inneburit att specifika kommuner som har erhållit sämre strukturella förutsättningar mellan åren, inte har blivit fullt ut kompenserade för detta i relativa mått. Det positiva med betänkandes förslag är att det bättre speglar kommuners förändringar av strukturella förutsättningar och dess möjligheter att erhålla kompensation därom.

Vansbro kommunen ställer sig även positiv till att betänkandet beaktar att ytterligare medel i sektorn omfördelas i förslaget (+1,0 Mdkr), vilket innebär ökad likvärdighet mellan rikets kommuner och landsting. Frågan är dock om den långsiktiga finansieringen i välfärden för våra kommuner och landsting med tanke på strukturella utmaningar enbart kan finansieras i mellankommunalutjämningsen, svaret är nog att staten bör tillskjuta medel i ett framtida kostnadsutjämningsförslag.